

http://www.documentarchiv.de/nzjh/ndbd/bundes-staatsangehoerigkeit_ges.html (accessed: 20.12.2019). [in Russian].

16. Zakon o grazhdanstve Reykha. 22 iyulya 1913 – The Reich Citizenship Act. July 22, 1913. Retrieved from <http://www.documentarchiv.de/ksr/1913/reichs-staatsangehoerigkeitgesetz.html> (accessed: 20.12.2019). [in Russian].

17. Geymbukh, N.(2013). Institut grazhdanstva FRG v kontekste yevropeyskogo prava. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Pravo – Bulletin of Tomsk State University. Right*, 4(10), 74-80. [in Russian].

18. Konstytutsiya Nimets'koyi imperiyi (Veymars'ka Konstytutsiya) 11 serpnya 1919 roku – Constitution of the German Empire (Weimar Constitution), 11 August 1919. Retrieved from : [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1919\(08\)11.reich.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1919(08)11.reich.php) (accessed: 20.12.2019). [in Ukrainian].

19. Surzhynskyy, M (2011). Instytut hromadyanstva Ukrainy: konstytutsiyno-pravovyy aspekt : monohrafiya. NAS of Ukraine, V.M. Koretsky. Kyiv: Scientific Thought. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 27.12.2019

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2020.8.6>

Гірський Богдан Ориславович,
здобувач Тернопільського національного
економічного університету
e-mail: hrechserge@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1193-7694>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОЛОВИ СУДУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання статусу голови суду в контексті вивчення його позитивних та ефективних практик в цій сфері для української судової системи та реформи, що відбувається в ній. У статті автором проаналізовано положення Конституцій та нормативно-правових актів деяких сусідніх держав, а саме Білорусії, Молдови, Польщі.

У статті зауважено, що в кожній країні є ряд суттєвих переваг та недоліків правового регулювання правового статусу голови суду. Автором вказується, що потрібно в будь-якому випадку враховувати особливості історичного та соціального розвитку як держави, так суспільства, рівень правосвідомості, правової культури населення тощо. Також у дослідженні наголошується на суттєвому «прориві» українського законодавця у сфері комплексного врегулювання досліджуваних питань, тобто в Україні більш повно та якісно виписано коло аспектів, які неповною мірою або ж зовсім не згадані в законодавствах зарубіжних країн. Зокрема, серед них автор акцентує увагу на дисциплінарній відповідальності голови суду, повноваженнях голови суду кожного рівня судової системи, виборності голів судів судьями відповідного суду з числа суддів цього ж суду, значно менших термінах головування на посаді тощо. Тому автором констатується необхідність вкрай виваженого підходу до імплементації досвіду інших країн, принаймні щодо адміністративного статусу голови суду. Відтак, на відміну від інших правоохоронних органів або органів кримінальної юстиції, чи публічної адміністрації, судові інституції практично позбавлені зовнішньоорієнтованих функцій (адже їх основою функцією виступає правосуддя в країні), саме тому управлінські повноваження голови суду носять в першу чергу внутрішньо-організаційний зміст і спрямовані здебільшого на упорядкування процесів, що відбуваються безпосередньо в самому суді. Зроблено висновок, що у зарубіжних країнах має місце якісна регламентація досліджуваного аспекту судової діяльності.

Ключові слова: правовий статус, повноваження, функції, адміністративно-правовий статус, суддя, голова суду.

Girsky B. LEGAL STATUS OF THE COURT CHAIRMAN: FOREIGN EXPERIENCE

The article is devoted to the analysis of the foreign experience of legal regulation of the status of the chairman of the court in the context of studying his positive and effective practices in this field for the Ukrainian judicial system and the reform in it. The article analyzes the provisions of the Constitutions and regulations of some neighboring states, namely Belarus, Moldova, and Poland.

The article points out that in each country there are a number of significant advantages and disadvantages of legal regulation of the legal status of the presiding judge. The author states that in any case it is necessary to take into account the peculiarities of historical and social development of both the state and society, the level of justice, the legal culture of the population, etc. The study also emphasizes the significant “breakthrough” of the Ukrainian legislator in the sphere of complex settlement of the investigated issues, that is, in Ukraine more fully and qualitatively outlines a number of aspects that are not fully or completely mentioned in the laws of foreign countries. In particular, the author emphasizes on the disciplinary responsibility of the presiding judge, the powers of the presiding judge at each level of the judicial system, the election of presidents of the judges by the judges of the respective court from among the judges of the same court, significantly shorter terms of presidency, etc. Therefore, the author states the need for a very balanced approach to the implementation of the experience of other countries, at least regarding the administrative status of the presiding judge. Therefore, unlike other law enforcement or criminal justice bodies, or public administration, judicial institutions are virtually devoid of externally-oriented functions (because their function

is the justice system in the country), which is why the administrative powers of the head of the court are first and foremost organizational. mostly to streamline the processes that take place directly in the court itself. It is concluded that in foreign countries there is a qualitative regulation of the investigated aspect of judicial activity.

Key words: legal status, powers, functions, administrative and legal status, judge, head of court.

Постановка проблеми. Правовий статус суддів, порядок призначення голів судів в зарубіжних країнах встановлюється, як правило, Конституціями держав або ж спеціальними законами [1]. Використовуючи порівняльний аналіз в даному дослідженні, маємо на меті виявити певні відмінності та спільні характеристики різноманітних моделей судової влади загалом та правового статусу голів судів зокрема задля кращого розуміння цього інституту та втілення кращих практик, які використовуються у світі. В.М. Кравчук зазначає, що компаративістика покликана зіграти величезну роль в оновленні юридичної науки та у виробленні нового стандарту міжнародного і національного права, що відповідав би умовам сучасного світу, враховуючи різноманіття судових систем сучасності, підходів до формування суддівського корпусу, вимог, що виставляються до суддів [2, с.40]. Розгляд питання правового статусу голови суду, порядку його призначення є актуальним з огляду на необхідність запозичення позитивних та ефективних практик в цій сфері для вітчизняної судової системи та реформи, що відбувається в ній. У дослідженні нами було проаналізовано положення Конституцій та нормативно-правових актів деяких сусідніх держав (Білорусії, Молдови, Польщі).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління в судовій діяльності досліджувались А.М. Бернюковим, Р.О. Куйбідою, В.Т. Маляренком, С.М. Пашковим, І.Р. Рекецькою, Ю.С. Сідою, М.І. Сірим, В.С. Смородинським, П.В. Панталієнком та ін.

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду правового закріплення статусу голови суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Молдові питання призначення суддів та голів судів врегульовані Конституцією та Законом про статус судді. Стаття 116 Конституції Молдови зазначає, що судді судових інстанцій є незалежними, неупередженими та незмінюваними відповідно до закону. Судді всіх судових інстанцій призначаються Президентом Республіки Молдова за поданням Вищої ради магістратури відповідно до закону. Судді, які пройшли конкурс, призначаються спочатку на п'ятирічний термін. Після закінчення п'яти років судді призначаються до досягнення граничного віку, встановленого відповідно до закону. Голови та заступники голів судових інстанцій призначаються Президентом Республіки Молдова за поданням Вищої ради магістратури на чотирирічний термін. Голова, заступники голови і судді Вищої судової палати призначаються Парламентом за поданням Вищої ради магістратури. Вони повинні мати стаж роботи на посаді судді не менше 10 років. Підвищення в посаді і переміщення суддів здійснюються тільки за їх згодою. Притягнення суддів до відповідальності здійснюється відповідно до Закону [3]. Правовий статус суддів в Республіці Молдова чіткіше прописаний в Законі про статус судді, де визначена процедура призначення на посаду, вимоги до кандидата на посаду судді і т.д. [4]. Хочемо відзначити, що жодної статті в зазначеному законі стосовно правового статусу голови суду, його функцій та повноважень немає, що негативно позначається на діяльності судів та функціонуванні судової гілки влади загалом, оскільки дає змогу маніпулювати владою та делегувати собі необмежені повноваження.

Більш детальноше правове становище голів судів прописане в Республіці Білорусь. Окрім Конституції, в Білорусії діє Кодекс про судоустрій та статус суддів. Відповідно до ст. 32 даного кодексу голови районного (міського), спеціалізованого судів призначаються Президентом Республіки Білорусь за поданням Голови Верховного Суду Республіки Білорусь строком на п'ять років [5].

Голови районного (міського), спеціалізованого судів є судьями відповідного суду.

Голови районного (міського), спеціалізованого судів наділені наступними повноваженнями:

- 1) керують діяльністю відповідного суду;
- 2) головуєть у судових засіданнях;
- 3) призначають суддів як головуєчих у судових засіданнях;
- 4) розподіляють обов'язки між судьями;
- 5) клопочуть перед Верховним Судом Республіки Білорусь про внесення пропозицій до Конституційного Суду Республіки Білорусь про перевірку конституційності нормативно-правових актів;
- 6) організують вивчення і узагальнення судової практики, ведення судової статистики;
- 7) керують роботою апарату відповідного суду, призначають на посади та звільняють з посад працівників апарату суду;
- 8) інформують Президію Верховного Суду Республіки Білорусь про діяльність відповідного суду;
- 9) ведуть особистий прийом, організують роботу відповідного суду щодо особистого прийому і розгляду звернень громадян, в тому числі приватних підприємців і юридичних осіб;
- 10) організують роботу по підвищенню кваліфікації суддів і працівників апарату відповідного суду;
- 11) видають накази з питань, що належать до їх компетенції, не пов'язаних з судочинством;
- 12) представляють відповідний суд у відносинах з державними органами, іншими організаціями;
- 13) здійснюють інші повноваження відповідно до законодавчих актів.

У разі відсутності голови районного (міського) суду або спеціалізованого суду або при неможливості виконання ним своїх обов'язків і за відсутності в суді посади заступника голови суду повноваження голови суду здійснює один із суддів відповідного суду відповідно до розподілу обов'язків [5].

Проаналізувавши правовий статус голів судів в Республіці Білорусь, хочемо відзначити його схожість до статусу голови суду в Російській Федерації з такою ж роллю Президента у формуванні судової гілки влади та досить умовною незалежністю цієї гілки влади від інших, зокрема виконавчої, яка очолюється Президентом Республіки Білорусь вже кілька каденцій поспіль Олександром Лукашенком .

У Польщі питання призначення голів судів регулюються Законом про структуру загальних судів [6]. Згідно § 1 ст. 23 Закону про структуру загальних судів, голова апеляційного суду (президент суду) призначається Міністром юстиції з числа суддів апеляційного суду або обласного суду. Після призначення голови суду на посаду, міністр юстиції представляє його на Загальних зборах апеляційних суддів.

Заступник голови (віце-президент) Апеляційного суду призначається міністром юстиції з числа суддів апеляційного суду або обласного суду за поданням голови цього суду.

Стаття 24 вищезгаданого закону встановлює, що голову обласного суду призначає міністр юстиції з числа суддів апеляційного суду, обласного або районного суду. Після призначення на посаду голови обласного суду, міністр юстиції представляє його на відповідних загальних зборах суддів округу.

Заступник голови (віце-президент) обласного суду призначається міністром юстиції з числа суддів апеляційного суду, районного суду чи окружного суду за пропозицією голови цього суду.

Голова районного суду призначається Міністром юстиції з числа суддів обласного або районного суду. Після призначення Голови суду на посаду районний міністр юстиції або голова вищого апеляційного суду представляє його на засіданні суддів даного округу.

Аналогічно заступник голови окружного суду призначається міністром юстиції з числа суддів обласного або районного суду за пропозицією голови цього суду.

Голова апеляційного суду та обласного суду призначається строком на шість років і не може бути повторно призначений на посаду в цьому суді після закінчення шестирічного терміну.

Заступник голови апеляційного суду та обласного суду призначається строком на шість років і не може бути перепризначений на повторний термін на цю ж посаду.

Голова ж районного суду призначається на чотири роки, максимум на два терміни поспіль. Заступник голови районного суду також призначається на чотири роки, максимум на два терміни поспіль.

У разі ліквідації суду чи об'єднання кількох судів термін перебування на посаді голови чи заступника голови суду, створеному в результаті поділу або злиття, включає період виконання тієї самої функції в новоствореному суді.

Відповідно до § 1 статті 27 Закону Польщі про структуру загальних судів, голова та заступник голови суду можуть бути звільнені Міністром юстиції достроково у разі:

- 1) невиконання службових обов'язків;
- 2) неможливості поєднання адміністративних функцій з іншими функціями у сфері здійснення правосуддя (коли правосуддя здійснюється неналежним чином);
- 3) низької ефективності діяльності у сфері виконання адміністративного нагляду або організації роботи суду;
- 4) відставки [6].

Звільнення голови чи заступника голови суду відбувається після консультації з колегією компетентного суду. Намір відправити у відставку, разом із письмовим обґрунтуванням, Міністр юстиції представляє колегії відповідного суду для отримання їхньої думки з цього приводу.

Отже, проаналізувавши елементи правового статусу голови суду в Польщі, можемо сказати, що досить детально прописаний правовий статус голів судів, особливо щодо повноважень порядку призначень на кожному рівні судової системи, хоча є відчутний вплив виконавчої гілки влади на судову владу (через Міністра юстиції), що теж є небажаним в світлі забезпечення принципу самостійності трьох гілок влади і незалежності у прийнятті рішень, особливо у публічно-правових відносинах.

Висновки. Підсумовуючи, можемо сказати, що в кожній країні є ряд переваг та недоліків правового регулювання правового статусу голови суду, про які ми вже попередньо згадували. Хоча потрібно в будь-якому випадку враховувати особливості історичного та соціального розвитку як держави, так суспільства, рівень правосвідомості, правової культури населення тощо. Також варто наголосити на суттєвому «прориві» українського законодавця у сфері комплексного врегулювання досліджуваних питань, тобто в Україні більш повно та якісно виписано коло аспектів, які неповною мірою або ж зовсім не згадані в законодавствах зарубіжних країн (дисциплінарна відповідальність голови суду, повноваження голови суду кожного рівня судової системи, виборність голів судів суддями відповідного суду з числа суддів цього ж суду, значно менші терміни головування на посаді тощо), тому, наразі, нам не варто поспішати переймати досвід інших країн, принаймні щодо адміністративного статусу голови суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Призначення голів судів в інших державах. *Вісник центру суддівських студій*. 2009. №13 С. 11 URL: <http://www.judges.org.ua/article/visnuk13.pdf> (дата звернення: 24.12.2019).
2. Кравчук В.М. Вимоги, які пред'являються до суддів: компаративістське дослідження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. №3. С 38-47.

3. Конституция республики Молдова URL: <https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Constitutia%20RM%20format%20mic%20Rus%20Tipar%2014-07-2016.pdf> (дата звернення:25.12.2019).
4. Закон Молдовы о статусе судьи N 544-XIII от 20.07.1995 URL: <https://cnas.md/libview.php?l=ru&idc=183&id=555&t=/zakonodatelictvo/zakoni/zakono-ctatuce-cudii-N-544-XIII-ot-20071995> (дата звернення:25.12.2019).
5. Кодекс республики Беларусь о судоустройстве и статусе судей URL: <http://kodeksy.by/kodeks-o-sudoustrojstve/statya-32> (дата звернення:25.12.2019).
6. USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010981070/U/D20011070Lj.pdf> (дата звернення:25.12.2019).

REFERENCES:

1. Pryznachennya holiv sudiv v inshykh derzhavakh [Appointment of heads of courts in other States]. *Visnyk tsentru suddivs'kykh studiy – Bulletin of the Judicial Studies Center*, 13, 11. Retrieved from <http://www.judges.org.ua/article/visnuk13.pdf>. (accessed: 24.12. 2019). [in Ukrainian].
2. Kravchuk, V. (2012). Vymohy, yaki pred'yavlyayut'sya do suddiv: komparatyvist's'ke doslidzhennya. *Visnyk Luhans'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka – Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs Didorenko*, 3., 38-47. [in Ukrainian].
3. Konstytutsyya respublyky Moldova [Constitution of the Republic of Moldova]. Retrieved from <https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Constitutia%20RM%20format%20mic%20Rus%20Tipar%2014-07-2016.pdf>. (accessed: 25.12. 2019). [in Russian].
4. Zakon Moldovy o statuse sud'i N 544-XIII ot 20.07.1995 [The Law of Moldova on the Status of Judge N 544-XIII of 07.20.1995]. Retrieved from <https://cnas.md/libview.php?l=ru&idc=183&id=555&t=/zakonodatelictvo/zakoni/zakono-ctatuce-cudii-N-544-XIII-ot-20071995>. (accessed: 25.12. 2019). [in Russian].
5. Kodeks respubliky Belarus' o sudoustrojstve i statuse sudey [Code of the Republic of Belarus on the judicial system and status of judges]. Retrieved from <http://kodeksy.by/kodeks-o-sudoustrojstve/statya-32>. (accessed: 25.12. 2019). [in Russian].
6. USTAWA z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych // <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010981070/U/D20011070Lj.pdf> (accessed: 25.12. 2019).

Стаття надійшла до редакції: 26.12.2019